

De pedagogische taak van het recht

Mogen we islamitische basisscholen oprichten? Mogen we islamitische scholen voor voortgezet onderwijs stichten? Mag er in Nederland een islamitische universiteit komen, ergens naast de v u of als dependance van de κ U Nijmegen? Mag een islamitische politieke partij meedoen aan de verkiezingen? Mag zo'n islamitische partij ook meedoen aan de verkiezingen als zij delen van de sjari'a in Nederland zou willen invoeren? Mogen tweede generatie allochtonen trouwen met een partner uit het land van herkomst van hun ouders? Mogen tweede generatie allochtonen ook trouwen met een partner uit het land van herkomst van hun ouders als ruim 80 procent zo'n importpartner preferreert boven een autochtone of allochtone partner uit Nederland? Mogen moslim-ouders of christelijke Pakistani hun kinderen uithuwelijken als die kinderen zich daar niet actief tegen verzetten? Mogen we proberen om de concentratie van minderheidsgroepen in de oude stadswijken tegen te gaan door middel van een spreidingsbeleid?

De multiculturele samenleving roept tal van vragen op. En niet alleen de multiculturele samenleving. Ook de ontwikkelingen op het terrein van de medische technologie. Stel dat je kind lijdt aan een ernstige bloedziekte en alleen kan worden geholpen door middel van een beenmergtransplantatie. Mag je dan zwanger proberen te worden in de hoop dat een broertje of zusje een geschikte donor zou kunnen zijn? Mag je ook gebruik maken van ivf en een geschikt donor-embryo selecteren van tevoren? Of is dat misbruik van de medische technologie? Mag je als kind een schadeclaim indienen tegen je ouders als je, gezien je gezondheidstoestand eigenlijk beter niet geboren had kun-

nen worden? Mag je embryo's selecteren op geslacht als je liever een zoon hebt dan een dochter of andersom? Komen lesbische stellen ook in aanmerking voor ivf? Zouden lesbische stellen ook mogen opteren voor zogeheten kruiselingse ivf, waarin een embryo gevormd uit donorzaad en de eicel van moeder A geïmplant wordt bij moeder B, zodat A en B dan toch een beetje samen zwanger zijn, net als hetero-paren?

Voor al dergelijke vragen hebben politici en juristen jarenlang een oplossingsstrategie gehanteerd die erop neer kwam dat zij de vraag trachtten op te lossen naar geldend recht, gewoon rechtstreeks of naar analogie. Moslims mogen islamitische scholen oprichten want we hebben in Nederland vrijheid van onderwijs en fundamentalistische protestanten op de Veluwe doen het ook. Vermoedelijk zullen die islamitische scholen vrouwelijke leerlingen aanmanen een hoofddoek om te doen, maar op tal van scholen met den bijbel lopen alle pubermeisjes in een degelijke lange rok, omdat de Here niet wil dat zij mannenkleding dragen. Gelijke monniken, gelijke kappen. Een islamitische partij kan ook, want we hebben vrijheid van vereniging en vergadering; in feite is dat zelfs de grondslag van onze liberale democratie. Kiezen voor een import-huwelijk mag evenmin een probleem zijn, want in internationale verdragen wordt het recht van mannen en vrouwen op de huwbare leeftijd om een gezin te stichten nadrukkelijk erkend. Uithuwelijken als zodanig is niet bij wet verboden; dat mag dus, zolang alle partijen ermee instemen. En min of meer gestimuleerde spreiding in de volkshuisvesting is in strijd met het non-discriminatiebeginsel, in strijd met de vrijheid van vestiging; dat mag dus helemaal niet.

Voor nieuwe medisch-ethische problemen bestond dezelfde strategie. Gezondheidsjuristen zijn heel creatief in het verzinnen van prachtige analogie-redeneringen om ultra

nieuwe medisch-technologische kwesties van een antwoord te voorzien. Uit de tijd dat ik zelf onderzoek deed naar debatten over dergelijke kwesties kan ik mij herinneren dat aan embryo's in kweekbakjes bijvoorbeeld 'rechts-subjectieve reflexwerking' werd toegeschreven. Als niet-jurist deed ik altijd erg mijn best om gezondheidsrechtelijke argumentaties te begrijpen, maar die rechtssubjectieve reflexwerking heb ik nooit kunnen doorgronden.

Uit de verhalen in deze bundel kunnen we opmaken dat deze oplossingsstrategie – kijken wat het geldend recht te bieden heeft en daaraan vasthouden – in kringen van rechtstheoretici en rechtsfilosofen zo langzaam aan erg impopulair is geworden.

Paul Cliteur betoogt dat we vrijuit moeten streven naar een nieuwe, universele moraal, die van alle religieuze smetten vrij is en geheel op seculiere overwegingen berust.

Cees Maris begint zijn verhaal door toe te geven dat een islamitische partij volgens ons recht, onze grondwet en volgens internationale verdragen gewoon zou moeten kunnen, maar wil het daarbij bepaald niet laten. In het tweede deel van zijn betoog wil hij de vraag aan de orde stellen of het nou zo ontzettend verstandig is om een islamitische partij op te richten en het is meer dan duidelijk dat hij eigenlijk vindt van niet.

Wibren van der Burg meent dat wij overal een open publieke discussie over moeten voeren, waarin ruimte is voor allerlei soorten argumenten, en waarin de deelnemers zich op uiteenlopende religieuze of levensbeschouwelijke grondslagen moeten kunnen beroepen. Op die manier voelen mensen zich betrokken bij het democratisch proces en komen we gezamenlijk tot breed gedragen nieuwe normen als bijvoorbeeld die rond het homo-huwelijk.

Ook Ton Hol lijkt te pleiten voor een open debat in de Arendtiaanse zin des woords, in de publieke ruimte in het algemeen en in de rechtszaal in het bijzonder.

Hans Boutellier meent dat het strafrecht moet worden

geënt op een andere grondslag, namelijk op een gezamenlijke emotionele afkeer van wreedheid en geweld.

Niks geen dogmatische Pavlov-reacties over wat het geldend recht stelt, voorschrijft of via kunstige analogie-rede-neringen zou kunnen opleveren. Vraagstukken moeten volgens de verzamelde rechtsfilosofen en -theoretici in deze bundel ten gronde worden doordacht en fundamenteel bediscussieerd.

Vanuit een democratisch oogpunt lijkt dit pure winst. Er gaat niet veel boven een open politiek debat over belangrijke maatschappelijke kwesties. Niet meer die akelige dooddoeners van politici: 'een spreidingsbeleid in het onderwijs is in strijd met de grondwet', 'een spreidingsbeleid in de huisvesting is in strijd met internationaal verdragsrecht'. Laten we in plaats daarvan eens beter nadenken over alle morele beginselen die in het gedrang komen door die dogma's: de kansen van allochtone kinderen om ooit goed Nederlands te leren en sociaal kapitaal te verwerven bijvoorbeeld. Een prachtig open debat over spreiding, zonder juridische inperkingen.

Denkend over de verschillende rechtstheoretische bijdragen begon ik geleidelijk echter ook de schaduwzijden te zien van een samenleving waarin alle rechtsbeginselen bediscussieerbaar worden verklaard, waarin we overall opnieuw over moeten kunnen nadenken, omdat een dynamische samenleving met veel morele gezichtspunten geen rigide dogma's zou verdragen.

We hebben in Nederland de afgelopen jaren voor en na Bolkestein, voor en na Scheffer, voor en na Fortuyn heel uitvoerig gediscussieerd over wat het zou moeten betekenen om burger te zijn in de Nederlandse samenleving. Wat verwachten wij van nieuwkomers in Nederland? In die discussie zijn wij het volgens mij geleidelijk aan eens geworden over een minimumpakket: wij eisen dat men hier Nederlands spreekt en wij eisen dat men zich houdt aan de wet. De wet in het algemeen en de beginselen van de demo-

cratische rechtsstaat in het bijzonder. Je hoeft niet te houden van boerenkool, je hoeft niet te weten wie het Wilhelmus heeft geschreven, je hoeft geen oranje hoedje te dragen op 30 april, en je hoeft zelfs niet mee te doen met Sinterklaas. De Nederlandse folklore is facultatief. Maar de Nederlandse taal moet en respect voor de rechtsstaat moet ook. De rechtsstaat is het bindend kader van de multiculturele samenleving, zoals Kees Schuyt dat formuleert.

Als we dat opvoedings- en integratiekader willen hantieren, moeten we dan niet toch wat meer waardering gaan hebben voor politici die nieuwe kwesties Pavlov-achtig, conform de grondwet, volgens de geldende rechtsbeginselen willen oplossen? Het is theoretisch-filosofisch heel onbevredigend en vanuit democratisch oogpunt blijft het kwestieus, maar valt er niet veel voor te zeggen als we het pedagogisch-didactisch bezien? Is het mogelijk om nieuwkomers te laten inburgeren in een samenleving waarvan de grondbeginselen steeds kunnen worden herzien en dynamisch moeten worden geherinterpreteerd?

Velen van ons hebben ervaring met het opvoeden van kinderen. Zelfs in dit land waar we kinderen mondig en kritisch proberen te maken probeer je bij die opvoeding vaste regels aan te leren. Ze mogen niet praten met volle mond, ze mogen niet stelen, zij mogen andere kinderen niet schoppen, ze moeten leren dat meisjes en jongens gelijkwaardig zijn, en dat we in Nederland doen wat de regering zegt omdat we een democratisch gekozen parlement hebben dat die regering controleert. Als onze kinderen groot zijn mogen zij alles uitgebreid ter discussie stellen, dan mogen ze gaan nadenken over de visie dat eigendom eigenlijk diefstal is, dan mogen ze gaan praten over positieve discriminatie en over burgerlijke ongehoorzaamheid, dan mogen ze al onze burgermansfatsoensnormen ter discussie stellen, maar zolang zij klein zijn moeten zij worden opgevoed en dat betekent dat zij de regels van het spel moeten leren kennen.

De narigheid met onze politici is dat dit volgtijdelijke element ontbreekt. Zij moeten de rechtsstatelijke spelregels uitleggen en voorleven voor nieuwkomers die deze regels moeten leren kennen en waarderen, maar zij moeten tegelijkertijd alle regels open en democratisch ter discussie stellen met het oog op hun gelijkwaardige medeburgers. En het is niet duidelijk wanneer nieuwkomers als gelijkwaardige medeburgers kunnen worden behandeld en op welk moment wij het dus acceptabel gaan vinden dat zij mee gaan discussiëren over de zin en onzin van onze en vanaf dat moment ook hun rechtsstatelijke principes.

Het recht dynamiseren en ter discussie stellen is heel mooi, maar misschien moeten we accepteren dat het daarnaast toch ook hard en helder blijft, en dan, net als het oud-Hollandse ijs van voor het broeikas-effect, zo nu en dan maar een beetje kraakt.